

Лекція 3. Документи при застосуванні заходів забезпечення та рішення слідчого судді

3.1. Клопотання як процесуальний документ при застосуванні заходів забезпечення

3.2. Протокол затримання як процесуальний документ

3.3. Ухвали слідчого судді та їх роль у забезпеченні кримінального провадження

3.1. Клопотання як процесуальний документ при застосуванні заходів забезпечення

Клопотання є основним процесуальним документом, за допомогою якого ініціюється застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Саме через клопотання слідчий або прокурор звертається до слідчого судді з проханням дозволити обмеження прав особи або вчинення певних процесуальних дій. Цей документ є ключовим інструментом, що поєднує фактичні обставини справи та юридичні підстави для застосування відповідного заходу.

Клопотання повинно бути складене уповноваженим суб'єктом, зокрема слідчим або прокурором. У практиці часто зустрічається ситуація, коли слідчий готує клопотання, але воно підлягає погодженню прокурором. Це пов'язано з тим, що прокурор здійснює процесуальне керівництво та контролює законність досудового розслідування. У деяких випадках прокурор може самостійно звернутися до суду з відповідним клопотанням (в цьому разі погодження зі слідчим не потрібно, оскільки прокурор є вищою посадовою особою за слідчого).

Однією з ключових вимог до клопотання є його обґрунтованість. Це означає, що у документі повинні бути викладені фактичні обставини, які підтверджують необхідність застосування заходу забезпечення. Наприклад, при обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою необхідно довести наявність ризиків, таких як можливість переховування від слідства або впливу на свідків. Без належного обґрунтування суд не має підстав для задоволення клопотання.

Якщо особа, наприклад, підозрюється у вчиненні крадіжки, але слідчий не наводить доказів того, що вона може переховуватися або впливати на свідків, суд може відмовити у застосуванні тримання під вартою та обрати

більш м'який запобіжний захід. Таким чином, якість підготовки клопотання безпосередньо впливає на результат судового розгляду.

У клопотанні обов'язково повинні бути зазначені дані про кримінальне провадження, короткий виклад обставин правопорушення, правова кваліфікація діяння, а також конкретне прохання до суду. Важливо, щоб прохання було сформульоване чітко і не допускало двозначності. Наприклад, необхідно прямо зазначити, який саме запобіжний захід пропонується застосувати та на який строк.

Серед різновидів клопотань, що застосовуються на практиці, особливе місце займають клопотання про обрання запобіжного заходу, тимчасовий доступ до речей і документів, арешт майна та проведення обшуку. Кожен із цих документів має свою специфіку. Наприклад, у клопотанні про тимчасовий доступ необхідно чітко ідентифікувати речі або документи, до яких запитується доступ.

Розглянемо приклад. Слідчий звертається з клопотанням про доступ до банківських документів, але не зазначає конкретні рахунки або період, який цікавить слідство. У такому випадку суд може відмовити у задоволенні клопотання через його невизначеність. Це підкреслює необхідність точного формулювання вимог.

Окрему увагу слід приділяти логічності викладення матеріалу у клопотанні. Факти повинні подаватися у послідовному порядку, що дозволяє суду зрозуміти зв'язок між обставинами справи та необхідністю застосування заходу забезпечення. Невпорядкований виклад або відсутність чіткої логіки може ускладнити сприйняття документа.

Поширеною помилкою є використання шаблонних формулювань без урахування конкретних обставин справи. Наприклад, у різних клопотаннях можуть повторюватися однакові фрази про ризики, які фактично не підтверджені доказами. Суд, аналізуючи такі документи, може дійти висновку про їх формальний характер.

Ще однією проблемою є відсутність посилань на конкретні докази. У клопотанні недостатньо просто зазначити, що існують підстави для застосування заходу. Необхідно вказати, які саме матеріали підтверджують ці обставини. Наприклад, це можуть бути протоколи допиту, результати експертизи або інші документи.

У практиці також зустрічаються випадки, коли клопотання подається з порушенням процесуальних строків або без дотримання встановленої

процедури. Це може стати підставою для відмови у його розгляді. Наприклад, якщо клопотання про обрання запобіжного заходу подано із запізненням після затримання особи, суд може визнати таке затримання незаконним.

Таким чином, клопотання є складним процесуальним документом, який поєднує фактичні обставини, правові норми та логічне обґрунтування. Його правильне складання має вирішальне значення для забезпечення законності застосування заходів забезпечення кримінального провадження та ефективності судового контролю.

3.2. Протокол затримання як процесуальний документ

Протокол затримання є одним із найбільш відповідальних процесуальних документів у кримінальному провадженні, оскільки він безпосередньо пов'язаний із обмеженням конституційного права особи на свободу та особисту недоторканність. Саме цей документ фіксує **факт затримання**, його підстави, умови та дотримання процесуальних гарантій. Закон встановлює суворі вимоги до оформлення такого документа, зокрема щодо часу, місця та підстав затримання.

Затримання особи без ухвали суду допускається лише у випадках, прямо передбачених кримінальним процесуальним законом. У зв'язку з цим протокол затримання має містити чітке обґрунтування підстав затримання. Наприклад, це може бути ситуація, коли особу затримано під час вчинення кримінального правопорушення або безпосередньо після його вчинення. Відсутність належного обґрунтування може свідчити про незаконність затримання.

У протоколі обов'язково зазначаються ідентифікаційні дані затриманої особи. Це включає прізвище, ім'я, по батькові, дату народження, місце проживання та інші відомості, які дозволяють однозначно встановити її особу. Як видно зі структури документа, ці дані є базовими для подальшого провадження.

Особливе значення має фіксація часу затримання. У протоколі повинна бути зазначена точна година і хвилина фактичного затримання особи. Це пов'язано з тим, що саме з цього моменту обчислюються процесуальні строки, зокрема строк тримання особи **без рішення суду**. Помилка у визначенні часу може призвести до порушення прав особи та визнання затримання незаконним.

До прикладу, особу затримали о 14:30, але у протоколі зазначили 16:00 (прибуття особи в райвідділок поліції). У подальшому це може призвести до

того, що фактичний строк перебування особи під вартою перевищить допустимі межі, що є порушенням її прав. Така помилка може бути підставою для оскарження затримання.

У протоколі також повинні бути викладені обставини затримання. Це включає місце затримання, дії особи, які стали підставою для затримання, а також інші важливі деталі. Наприклад, якщо особу затримано після вчинення крадіжки, у протоколі має бути зазначено, де саме це відбулося, які дії вона вчиняла та які предмети при ній були виявлені.

Окрему увагу слід приділяти зазначенню юридичних підстав затримання. У документі повинно бути чітке посилення на відповідні норми закону, які дозволяють здійснити затримання. Відсутність такого посилення може викликати сумніви щодо законності дій правоохоронців.

Важливим елементом протоколу є фіксація процесуальних гарантій затриманої особи. У документі зазначається, що особі роз'яснено її права, зокрема право на захисника, право не свідчити проти себе, а також право на повідомлення родичів. Особа має бути негайно поінформована про можливість отримання безоплатної правничої допомоги.

Якщо особі не було роз'яснено право на захисника або не забезпечено можливість зв'язатися з адвокатом, усі подальші процесуальні дії можуть бути **поставлені під сумнів**. У суді це може призвести до визнання доказів недопустимими.

У протоколі обов'язково повинні бути підписи уповноваженої особи та затриманого. Підпис затриманого підтверджує, що він ознайомлений із змістом документа. Якщо особа відмовляється підписувати протокол, це повинно бути окремо зазначено із вказівкою причин. Відсутність підписів є суттєвим порушенням процесуальних вимог.

Поширеною помилкою є формальне складання протоколу, коли обставини затримання описуються загальними фразами без конкретизації. Наприклад, запис «затримано за підозрою у вчиненні злочину» не дає уявлення про фактичні підстави затримання. У подальшому це може бути використано стороною захисту для оскарження законності дій правоохоронців.

Ще однією проблемою є невідображення фактичних обставин затримання, зокрема застосування фізичної сили або спеціальних засобів. Якщо такі обставини мали місце, вони повинні бути обов'язково зафіксовані. Їх відсутність у документі може викликати сумніви щодо правомірності дій посадових осіб.

Таким чином, протокол затримання є **ключовим документом**, який забезпечує баланс між необхідністю ефективного розслідування та захистом прав людини. Його правильне складання має вирішальне значення для законності кримінального провадження та подальшої оцінки доказів у суді.

3.3. Ухвали слідчого судді та їх роль у забезпеченні кримінального провадження

Ухвали слідчого судді займають центральне місце у механізмі забезпечення законності під час досудового розслідування, оскільки саме через них здійснюється **судовий контроль за діями слідчого та прокурора**. Слідчий суддя виступає гарантом дотримання прав і свобод людини, а його рішення мають обов'язковий характер для виконання всіма учасниками кримінального провадження. Судовий контроль забезпечує баланс між інтересами розслідування та захистом конституційних прав.

Основною функцією слідчого судді є перевірка законності та обґрунтованості процесуальних рішень і дій органів досудового розслідування. Це означає, що будь-яке втручання у права особи, яке потребує судового дозволу, повинно бути попередньо оцінене судом. Наприклад, проведення обшуку, арешт майна або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою можливі лише за наявності відповідної ухвали слідчого судді.

Ухвали слідчого судді поділяються на кілька основних видів залежно від їх змісту та призначення. До них належать ухвали про надання дозволу на проведення процесуальних дій, ухвали про застосування запобіжних заходів, а також ухвали за результатами розгляду скарг. Кожен із цих видів має свої особливості та виконує окрему функцію у кримінальному провадженні.

Ухвали **про дозвіл на проведення слідчих (розшукових) дій** пов'язані з необхідністю обмеження прав особи. Наприклад, для проведення обшуку в житлі необхідно отримати судовий дозвіл. У такій ухвалі повинно бути чітко зазначено підстави для проведення обшуку, місце його проведення та обсяг повноважень слідчого. Відсутність цих елементів може призвести до визнання обшуку незаконним.

Ухвали **про застосування запобіжних заходів** визначають правовий статус підозрюваного або обвинуваченого на період розслідування. Це можуть бути як більш м'які заходи, наприклад особисте зобов'язання чи застава, так і більш суворі, зокрема домашній арешт або тримання під вартою. При цьому

суд повинен оцінити наявність ризиків, передбачених законом, і обрати такий захід, який буде достатнім, але не надмірним.

Важливою категорією є ухвали за **результатами розгляду скарг**. Учасники кримінального провадження мають право оскаржувати дії, рішення або бездіяльність слідчого чи прокурора. Слідчий суддя, розглядаючи такі скарги, може скасувати незаконне рішення, зобов'язати вчинити певні дії або відновити порушені права. Це забезпечує ефективний механізм захисту прав на стадії досудового розслідування.

Особливу увагу слід приділяти вимогам до змісту ухвали слідчого судді. Вона повинна бути законною, обґрунтованою та вмотивованою. Судове рішення має містити посилання на фактичні обставини справи, аналіз доказів та застосування відповідних норм права. Відсутність належної мотивації може стати підставою для скасування ухвали в апеляційному порядку. Наприклад, якщо суд у своїй ухвалі зазначає лише, що «існують підстави для застосування запобіжного заходу», але не пояснює, які саме обставини це підтверджують, таке рішення може бути визнане необґрунтованим. Апеляційний суд у такому випадку має підстави скасувати ухвалу через порушення процесуальних вимог.

Принцип **пропорційності** має важливе значення при ухваленні рішень слідчим суддею. Це означає, що втручання у права особи повинно бути необхідним і відповідати поставленій меті. Якщо для забезпечення належної поведінки особи достатньо застосувати заставу, обрання тримання під вартою може розглядатися як надмірний захід.

Якщо ухвала містить формальні або шаблонні формулювання без аналізу конкретних обставин справи, це знижує якість судового контролю та може призвести до порушення прав учасників провадження. Тому важливо, щоб кожне рішення було індивідуалізованим і враховувало особливості конкретної ситуації.

Ще однією проблемою є нечіткість резолютивної частини ухвали. Якщо у рішенні не визначено конкретний обсяг дозволених дій або строки їх виконання, це може створити труднощі при його реалізації. Наприклад, ухвала про обшук повинна чітко визначати місце проведення та предмети, які підлягають відшуканню.

Ухвали слідчого судді мають значний вплив на подальший хід кримінального провадження. Вони визначають межі допустимого втручання у права особи, забезпечують законність процесуальних дій та створюють

підстави для використання отриманих доказів. Належне оформлення таких рішень є важливою умовою їх ефективності та стійкості у разі оскарження.

Ухвали слідчого судді є ключовим елементом системи кримінального процесу, який забезпечує контроль за дотриманням законності, захист прав учасників та ефективність досудового розслідування.